

bewustzijn niet van een enkel persoon, maar van de alle eeuwen omvattende menschheid! Hetgeen is, in te kunnen denken, en het aldus in ons bewustzijn gespiegelde te kunnen saamvatten in onze rede, is een eerebeschikking van God over ons menschelijk wezen. Wijsheid te bezitten, is in ons wezen een goddelijke trek. Ja, zóó ver strekt zelfs de macht van wijsheid en van wetenschap, dat der dingen loop meest gaat, niet naar de werkelijkheid is, maar naar de mensch zich die werkelijkheid voorstelt. Wat zegt men dat begrippen onverschillig zijn? Die begrippen vormen de publieke meening; die meening het rechtsbesef; en naar dat besef is, ontdooit of stolt de stroom van het geestelijk leven. Vandaar dat wie invloed voor zijn beginselen beoogt, niet kan blijven zweven in het gevoel; niets vordert met verbeelding; zelfs met zijn belijden slechts halverwege komt; en dán eerst klem op het publiek verkrijgt, als hij tot macht óók in de denkwereld geraakte, en hij den drang die hem inwendig dreef, den „Deus in nobis,” óók wist over te leiden uit wat hij beseft, naar wat hij weet.

Mits, en daar houd ik streng aan vast, mits ook die wetenschap „Souverein in eigen kring” blijve, en noch onder Staatsvoogdij noch onder kerkelijke curateele verbastere van haar aard.

Ook de wetenschap vormt een eigen levenskring, waarin de waarheid Souverein is, en onder geen omstandigheden schending of verkrachting van haar levenswet mag geduld. Dat te doen zou niet slechts de wetenschap onteeren, maar zonde voor God zijn. Ons bewustzijn is als een spiegel in ons, waarin beelden gekaatst worden uit drie werelden: uit de wereld om ons heen, uit de wereld van ons eigen wezen, en uit de onzichtbare wereld der geesten. En eisch der rede is het nu: 1°. elk dier werelden die beelden naar heur eigen aard te laten afspiegelen, of de *αἰσθησις*, d. i. waarneming én gewaarwording; 2°. het afgespiegelde met een zuiver oog op te vangen, of de *νόσις*, d. i. het bezien van die beelden tot we ze verstaan;